

מערך שיעור - לציון יום המאבק באלימות כלפי נשים

כתיבה: ד"ר אדוה ברקוביץ' - רומנו

קהל יעד: כיתות ה'-ו'

רציונל

אלימות כלפי נשים היא תופעה חברתית חמורה המשפיעה על החברה כולה. חינוך למודעות ומניעת אלימות מגדרית בגיל צעיר הוא קריטי מכמה סיבות:

- זהו הגיל שבו מתגבשות תפיסות עולם ועמדות חברתיות
- ילדים/ת בגיל זה מתחילים לזהות ולהפנים נורמות חברתיות
- ניתן להשפיע על דפוסי התנהגות לפני שהם מתקבעים
- חשוב לפתח אמפתיה וראייה ביקורתית של תופעות חברתיות

היקף התופעה

בשנת 2023 נרצחו 29 נשים על רקע מגדרי, בשנת 2024 נרצחו (נכון ל-29.10) 28 נשים.

- אחת מכל 10 נשים בישראל חווה אלימות בזוגיות מסוגים שונים
- כ-40% מהנשים בישראל דיווחו על הטרדה מילולית במרחב הציבורי
- רק 20% מהנפגעות מדווחות למשטרה
- אחת מכל שלוש נשים חווה אלימות מילולית או רגשית במהלך חייה
- אחת מכל שלוש נשים עוברת פגיעה מינית
- אחת מתוך אחת עוברת הטרדה מינית

אלימות נגד נשים מוגדרת כמגפה עולמית

- כ-30% מהנשים בעולם חוות אלימות פיזית או מינית
- בכל יום, כ-137 נשים נרצחות על ידי בן משפחה
- הפגיעה הכלכלית העולמית מאלימות נגד נשים מוערכת ב-1.5 טריליון דולר בשנה

גורמים חברתיים-מגדריים

- יחסי כוח לא שוויוניים בחברה - כמו שכר יותר נמוך לנשים, מיעוט נשים במוקדי קבלת החלטות
- תפיסות פטריארכליות מושרשות - בנים מצופים להיות קשוחים, לא להראות רגשות ולהיות תוקפניים ו"כובשים" ונשים מצופות להיות עדינות, רגשות, מכילות ומרצות.
- חלוקת תפקידים מגדרית נוקשה גם בבית או במקומות העבודה
- ייצוג בעייתי של נשים במדיה
- נורמות חברתיות המצדיקות אלימות
- שפה סקסיסטית ומפלה

חשיבות המודעות והמניעה

1. ברמה האישית:

- פיתוח יכולת זיהוי של התנהגויות פוגעניות
- העצמת ילדים וילדות להתנגד לאפליה ולאלימות
- פיתוח אמפתיה וכבוד הדדי
- עידוד דיווח ופנייה לעזרה

2. ברמה החברתית:

- יצירת אקלים חברתי בטוח ומכבד
- שינוי נורמות חברתיות פוגעניות
- פיתוח אחריות קולקטיבית למניעת אלימות

מטרות המערך

מטרות ידע

1. התלמידים/ות יכירו את המושג "אלימות מגדרית" על היבטיו השונים
2. התלמידים/ות יבינו מהן הבניות חברתיות ומגדריות
3. התלמידים/ות יכירו את יום המאבק הבינלאומי באלימות נגד נשים ומשמעותו
4. התלמידים/ות יכירו דמויות מופת שנאבקו באפליה מגדרית

מטרות מיומנות

1. התלמידים/ות יפתחו יכולת זיהוי של ביטויי אלימות מגדרית בחיי היומיום
2. התלמידים/ות ילמדו לנתח מקרים של אלימות מגדרית
3. התלמידים/ות יתרגלו חשיבה ביקורתית על סטריאוטיפים מגדריים
4. התלמידים/ות יפתחו כלים להתמודדות עם מצבי אלימות מגדרית

מטרות ערכיות

1. התלמידים/ות יפתחו רגישות לנושא האלימות המגדרית
2. התלמידים/ות יפנימו ערכים של שוויון וכבוד הדדי
3. התלמידים/ות יפתחו אמפתיה כלפי נפגעי ונפגעות אלימות מגדרית
4. התלמידים/ות יבינו את אחריותן/ם האישית במניעת אלימות מגדרית

מבנה המערך

המערך בנוי באופן ספירלי:

- א. ניתוח מקרים והשוואה
- ב. טקסט מידעי על יום המאבק באלימות כלפי נשים
- ג. הכרת מושגי יסוד דרך מצגת אינטראקטיבית
- ד. למידה מדמויות מופת

דגשים פדגוגיים

1. חשוב ליצור אווירה בטוחה ומכבדת בכיתה
2. להתאים את הדין לרמת הבשלות של התלמידים/ות
3. לתת מקום לרגשות ותחושות שעולות
4. לסיים כל שיעור עם מסר מעצים ואופטימי והנגשת מקורות סיוע

הערות נוספות

- מומלץ לשתף את ההורים בתכנים שיועברו
- להיות רגישים/ות למקרים של תלמידים/ות החווים אלימות בבית
- להכיר מספרי טלפון ומקורות תמיכה רלוונטיים
- לשים לב לתגובות חריגות במהלך השיעורים

חלק א: ניתוח תיאורי מקרה

- חלקו את הכיתה לקבוצות קטנות,
- כל קבוצה תקבל תיאור מקרה (נספח א') ותדון במקרה:
 - מה הרגישו לדעתכן/ם הדמויות המעורבות?
 - איך הארוע השפיע על הסביבה על האוירה ועל ילדות/ים אחרות/ים?
 - איך הייתן/ם מגדירות את הארוע? האם מדובר בהתנהגות אלימה?
 - איזה סטראוטיפים מגדירים באים לידי ביטוי במקרה?
 - האם נתקלתן/ם בארועים דומים? מה עשיתן/ם?
 - מה התפקיד שלנו כמי שעומדים/ות מהצד?

הצגה במליאה

כל קבוצה מציגה את המקרה במליאה ומציגה 2-3 נקודות משמעותיות שעלו בדיון.

דגשים למורה לדיון:

- שוחחו על לחץ חברתי להתנהג כמו "שמקובל" מבנים או מבנות - זה מוביל לדיון על חופש בחירה - האם יש לנו חופש בחירה או שאנחנו יותר "מחקים/ות" את הסביבה שלנו (אפשר להגיד שזה גם וגם - אנחנו יצורים/ות חברתיים/ות ונתנהג בהתאם לתרבות שלנו, בקנדה למשל כדורגל הוא משחק "של בנות" ולכן נתנהג שונה מבישראל).
- הדגישו כיצד מקרים כאלה פוגעים בבטחון העצמי
- הדיגשו מסרים של שוויון הזדמנויות
- נפצו מיתוסים על מנהיגות נשית
- התייחסו להערות ביחס למראה חיצוני ועל גיוון במראה האנושי

משימת השוואה: זיהוי מאפייני אלימות מגדרית - נספח ב'

חלקו את הטבלה ואת השאלות המלוות

תובנות מצופות:

1. אלימות מגדרית מתבטאת במגוון דרכים
2. היא פוגעת הן בבנים והן בבנות
3. היא מחזקת סטריאוטיפים מגדריים
4. יש לה השפעה על הביטחון העצמי והדימוי העצמי
5. היא מגבילה את חופש הבחירה וההתפתחות האישית

דין לאחר מילוי דף העבודה:

1. אילו דפוסים חוזרים זיהינו במקרים השונים?
2. מה המשותף לכל סוגי האלימות המגדרית?
3. איך אנחנו כקבוצה יכולים למנוע מקרים כאלה?
4. מה אנחנו לוקחים איתנו מהדין?

חלק ב: טקסט קריאה

- חלקו את הטקסט המצורף כנספח ג
חלקו דף משימות בעקבות הטקסט - נספח ד

חלק ג': דמויות מופת שנלחמו באלימות והדרה

הלמידה על נשים שנאבקו באפליה ואלימות מגדרית חיונית להבנת המאבק בתופעות אלו. הסיפורים האישיים ממחישים לתלמידים את המחיר של אפליה ואלימות מגדרית, אך גם את הכוח והיכולת לחולל שינוי. דרך הכרת דמויות אלה, התלמידים מפתחים הזדהות עם ערכי שוויון וצדק, לומדים על חשיבות האומץ והעמידה על עקרונות, ומבינים שכל אחד ואחת יכולים לפעול לשינוי חברתי. הסיפורים מספקים מודלים לחיקוי ומעוררים השראה, במיוחד עבור תלמידות הזקוקות לדוגמאות של נשים חזקות ופורצות דרך. בחלק זה התלמידים/ות יתבקשו לבצע חקר אודות 3 דמויות: (אפשר להתחלק לקבוצות, או זוגות) מלאה יוספזאי - הנערה שנלחמה על הזכות של בנות לחינוך עדה יונת - המדענית שלא יתרה למרות הדעות הקדומות רוזה פארקס - האישה שסירבה לוותר על מקומה

שאלות מנחות:

1. ספרי על הדמות - באיזה שנים חיה, באיזה מדינה, מה הפעילות שבגינה היא מוכרת.
2. מה היו החסמים והקשיים המרכזיים שעמדו בפני הדמות שבחרת בגלל היותה אישה? תארי לפחות שלושה חסמים והסבירי כיצד הם השפיעו על חייה.
3. אילו פעולות היא נקטה כדי להיאבק באפליה ובאלימות המגדרית? תארי את המאבק שלה ואת האסטרטגיות בהן השתמשה.
4. מה היו ההשלכות האישיות והחברתיות של המאבק שלה? התייחסי הן למחיר האישי ששילמה והן להשפעה שהייתה למאבק שלה על החברה.
5. מה אפשר ללמוד מהסיפור שלה לגבי המאבק באלימות מגדרית היום? הביאי דוגמה אחת לפחות כיצד הלקחים מהמאבק שלה רלוונטיים למציאות שלנו.
6. ובסוף- כתיבת דעה בעקבות החקר.

דין: מה אפשר ללמוד מהנשים האלה?

1. לא לוותר על החלומות שלנו גם כשאומרים לנו שאנחנו "לא מתאימים/ות"
2. להילחם על מה שאנחנו מאמינים/ות בו, גם כשזה קשה וכרוך בסיכונים
3. להבין שכל אחת ואחד יכולים להצליח, בלי קשר למגדר או למוצא שלהם/ן
4. לעזור לאחרים/ן ולהילחם גם למען זכויות של אחרים/ות
5. להאמין בעצמנו גם כשאחרים/ות לא מאמינים/ות בנו

שלוש הנשים האלה מראות לנו שאפשר להצליח לשנות את העולם למרות האפליה והדעות הקדומות. הן נאבקו לא רק למען עצמן אלא למען כל הנשים והילדות שיבואו אחריהן - רוזה פארקס נלחמה עבור כל האנשים השחורים/ות. המאבק שלהן עזר ליצור עולם שוויוני יותר, אבל עדיין יש הרבה מה לשפר. כל אחת ואחד מאיתנו יכולים להמשיך את המאבק שלהן למען עולם צודק יותר.

חלק ד': משימות לבחירה

הציעו לתלמידות/ים את המשימות והציעו לכל אחד/ת לבחור משימה:

יומן תיעוד שבועי

- * תעדו במשך שבוע מקרים של הבניות מגדריות שאתם נתקלים בהם
- * רשמו:
 - מה קרה?
 - מי היה מעורב?
 - איך הרגשתם?
 - מה הייתם רוצים שיקרה אחרת?

ליצור שינוי

- * בחרו מקום בבית הספר (כיתה/חצר/מסדרון)
- * צרו כרזה או סדרת כרזות המעודדות:
 - קבלת השונה
 - שבירת סטריאוטיפים מגדריים
 - התנגדות לאלימות מילולית

פרויקט צילום

ערכו סרטון של עד דקה המעלה מודעות ליום הבינלאומי לאלימות כלפי נשים עבור תלמידי בית הספר.

סבב סיכום:

- * דבר אחד חדש שלמדתי היום
- * דבר אחד שארצה לשנות בהתנהגות שלי
- * שאלה שנשארה לי

נספח א' - תיאורי מקרה

(הדפיסו כל תיאור מקרה על כרטיסייה נפרדת)

בשיעור אמנות, אמיר צייר ציור עם פרחים בגוונים ורודים בהירים. כשהציג את הציור לכיתה, כמה תלמידים צחקו ואחד מהם אמר: "מה אתה בת?? מה זה הצבעים האלה?"

בבחירות למועצת התלמידים, אופל הציעה את עצמה לתפקיד יו"ר המועצה. אחד התלמידים אמר לה: "יו"ר המועצה צריך להיות מישהו שיכול להנהיג. אולי תנסי להיות המזכירה של המועצה במקום?"

דניאל והילית אוהבות לשחק כדורגל בהפסקות עם הבנים, לאחרונה הן מרגישות שהבנים לא בועטים להן את הכדור, באמצע המשחק הילית כבר ממש התעצבנה ושאלה את אור "למה אתה לא מוסר?" - אור ענה לה - מי ימסור לך...?? עדיף שתשארי בכיתה כמו כל הבנות

איילה ימין בת ה-11 רצתה לשחק כדורסל בקבוצה של בנים כי לא הייתה קבוצת בנות ביישוב שלה. קבוצה של בנים בשם "אליצור אפרת" סירבה לשחק נגדה בגלל שהיא בת. איילה הייתה מתוסכלת ועצובה שלא ניתנה לה האפשרות לשחק בקבוצה שלה.

בקבוצת הווטסאפ של הכיתה עדן העלתה תמונות מבמסיבת סוף השנה, אחד הבנים כתב: "וואו, מה זה, מיכל?! אולי כדאי שפעם הבאה תלבשי משהו אחר שיסתיר את הבטן שלך??"

נספח ב': טבלת השוואה

לפיכך, טבלה להשוואה בין תיאורי המקרה. קראו כל מקרה וסמנו ✓ בעמודות המתאימות:

המקרה	השפלה	הפליה	הדרה	הערות על מראה	לעג להתנהגות "לא מתאימה" למגדר
שיעור אמנות					
מועצת תלמידים					
כדורגל בהפסקה					
כדורסל					
תמונות מהמסיבה					

עכשיו שמילאתם את הטבלה, ענו על השאלות הבאות:

1. אילו סוגים של אלימות מגדרית חוזרים על עצמם במקרים השונים?

*

*

*

2. מה המשותף לכל המקרים? (סמנו את כל התשובות הנכונות)

- [] פגיעה בביטחון העצמי
- [] שימוש במילים פוגעניות
- [] הגבלת חופש הבחירה
- [] חיזוק סטריאוטיפים מגדריים

3. איך האלימות המגדרית באה לידי ביטוי:

* כלפי בנות: _____
* כלפי בנים: _____
* מה ההבדל? _____

4. מתוך הניתוח שערכתם, רשמו 5 מאפיינים מרכזיים של אלימות מגדרית:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

5. בחרו שני מקרים מהטבלה והציעו:

א. איך אפשר היה למנוע את האלימות המגדרית?

* מקרה ראשון: _____
* מקרה שני: _____

ב. מה הייתם אומרים למי שהפעיל את האלימות?

* מקרה ראשון: _____
* מקרה שני: _____

ג. איך הייתם תומכים במי שחווה את האלימות?

* מקרה ראשון: _____

* מקרה שני: _____

נספח ג': קטע קריאה

יום המאבק באלימות כלפי נשים

ב-25 בנובמבר מציינים ברחבי העולם את היום הבינלאומי למאבק באלימות נגד נשים. יום זה נקבע על ידי האו"ם בשנת 1999 כדי להעלות מודעות לתופעה של אלימות כלפי ילדות ונשים ולקדם פעולות למניעתה. אלימות כלפי נשים היא אלימות מגדרית - שכן נשים נפגעות בשל היותן נשים, וילדות נפגעות בשל היותן ילדות.

מהו מגדר ומהן הבניות מגדריות?

מגדר הוא מושג חברתי המתייחס לתפקידים, להתנהגויות ולציפיות שהחברה מייחסת לבנים ולבנות. בשונה ממין ביולוגי, שהוא קשור למבנה הגוף שאיתו נולדנו, מגדר הוא מה שהחברה מצפה מאיתנו להיות ולעשות בגלל היותנו בן או בת. הבניות מגדריות הן הדרכים שבהן החברה מתייבה לנו איך "צריך" להתנהג: - מבנים מצפים להיות חזקים, לא להראות רגשות, לא לבכות - מבנות מצפים להיות שקטות, עדינות, להתעניין במראה החיצוני שלהן - לפעמים אומרים שיש "צבעים של בנים" ו"צבעים של בנות" - יש משחקים שנחשבים "של בנים" ואחרים "של בנות" - יש חוגים שנחשבים "של בנות" או "של בנים"

הבניות מגדריות יכולות לגרום לפגיעה ולאלימות בדרכים שונות:

אלימות מילולית:

- צחוק על בת שמשחקת כדורגל: "זה משחק לבנים"
- הערות פוגעניות על המראה החיצוני של בנות
- אמירות כמו "בנות לא מבינות במתמטיקה"

אפליה והדרה:

- לא לתת לבנות להשתתף במשחקי כדורגל בהפסקה
- לא לבחור בנות לתפקידי מנהיגות במועצת תלמידים

פגיעה בזכויות:

- בירושלים, למשל, לפעמים משחיתים תמונות של נשים בפרסומות כי חושבים שאסור להראות תמונות של נשים ברחוב
- בחלק מהמקומות מפרידים בין בנים לבנות באירועים ציבוריים
- כאמור, מבנים מצפים "להיות חזקים" ו"לא להראות רגשות" אבל להתנהגות הזו יש השפעות אישיות וחברתיות. כשהחברה לא מאפשרת בנים לזהות את הרגשות שלהם ולבטא אותם בצורה בריאה, הרגשות האלה לא נעלמים - הם פשוט מתפרצים בדרכים אחרות.

למשל:

- כשבן עצוב או פגוע ואומרים לו "אסור לבכות", הוא לומד להפוך את העצב לכעס
- כשבן מפחד ואומרים לו "תהיה גבר", הוא עלול להסתיר את הפחד מאחורי התנהגות תוקפנית
- כשבן נפגע מחבר ולא יודע איך להביע את הכאב, הוא עלול להגיב באלימות

כך נוצר מעגל שבו:

1. החברה מלמדת בנים שאסור להם להראות חולשה
2. הם לומדים להדחיק רגשות כמו עצב, פחד או פגיעות
3. הרגשות המודחקים מתפרצים בצורה של כעס ואלימות
4. ההתנהגות האלימה מקבלת לעתים חיזוק חברתי כי היא נתפסת כ"גברית"

מדוע חשוב להיאבק באלימות מגדרית?

- אלימות מגדרית, גם כשהיא מילולית או חברתית, פוגעת בכולנו:
- היא גורמת לילדים וילדות להרגיש רע עם עצמן/ם
 - היא מונעת מהילדות והילדים להיות מי שהן/ם באמת
 - היא יוצרת אי-שוויון בחברה
 - היא מגבילה את היכולת של כולנו לפתח את הכישרונות שלנו

מה אפשר לעשות?

1. להכיר בכך שכל אחד ואחת יכולים/ות להיות מי שהם רוצים להיות:
 - בן יכול לאהוב ריקוד ואמנות
 - בת יכולה לאהוב ספורט ומדע
 - כל אחד/ת יכול/ה לבכות כשעצוב לו
 - כל אחת/ד יכול/ה להיות מנהיגה

2. להתנגד לאלימות מילולית:

- לא לצחוק על ילדים/ות שמתנהגים "אחרת"
- לא להעיר הערות פוגעניות על המראה של אף אחד/ת
- לא להשתמש במילים פוגעניות

3. לעזור למי שחווה אלימות:

- לספר למורה או להורים על מקרי אלימות
- לתמוך בחברים וחברות שסובלים מהצקות
- להגיד "לא" כשרואים התנהגות פוגענית

בחברה שוויונית וצודקת, כל אחד ואחת צריכים להרגיש בטוחים להיות מי שהם, בלי פחד מאלימות או הצקות. כולנו יכולים לתרום ליצירת חברה כזו.

נספח ד': דף משימה בעקבות הטקסט

1. הסבירו בלשונכם מהו ההבדל בין "מין" ל"מגדר":
2. תנו שתי דוגמאות להבניות מגדריות מחיי היומיום שלכם/ן:

1. צפו בפרסומות או קליפ בטלוויזיה או באינטרנט וכתבו:
* כמה נשים/בנות ראיתם/ן? _____
* באילו תפקידים הן הופיעו? _____
* האם יש דברים שהייתם/ן משנים/ות? מדוע? _____

1. חשבו על משחקים או צעצועים בחנויות:
* איך מחולקת החנות? _____
* מה דעתכם על החלוקה הזו? _____
* האם הייתם משנים משהו? _____
1. בבית הספר התלבטו האם חשוב לציין את היום הבינ"ל לאלמוות כלפי נשים. הביעו את דעתכן/ם.

נספח ה': נשים פורצות דרך במאבק נגד אפליה ואלמוות מגדרית

מלאה יוספזאי - הנערה שנלחמה על זכות הבנות לחינוך

מלאה נולדה בפקיסטן, ובגיל צעיר מאוד כבר נאבקה על זכותן של בנות ללמוד. כשהייתה בת 11, ארגון הטליבאן שלט באזור מגוריה ואסר על בנות ללכת לבית הספר. מלאה לא ויתרה וכתבה בבלוג על החיים תחת שלטון הטליבאן ועל הזכות של בנות לחינוך. בגיל 15, ירו בה חברי טליבאן בדרכה לבית הספר בגלל המאבק שלה. למרות הפציעה הקשה, מלאה המשיכה להיאבק למען זכויות בנות לחינוך. בגיל 17 היא הפכה לצעירה ביותר שזכתה בפרס נובל לשלום. היום היא ממשיכה לפעול למען חינוך לבנות ברחבי העולם.

עדה יונת - המדענית שלא ויתרה למרות הדעות הקדומות

פרופסור עדה יונת היא מדענית ישראלית שזכתה בפרס נובל לכימיה. בתחילת דרכה המדעית, רבים לא האמינו שאישה יכולה להצליח במחקר מדעי מורכב. מרצים אמרו לה שאין טעם שתלמד מדעים כי היא "סתם תחתני ותגדלי ילדים". אבל עדה לא ויתרה. היא המשיכה במחקר שלה למרות שאמרו לה שהוא "חסר סיכוי". בסוף, המחקר שלה הוביל לפיתוח תרופות חשובות, והיא הפכה לאישה הראשונה במזרח התיכון שזכתה בפרס נובל במדע. היום היא מעודדת ילדות וילדים לעסוק במדע ולא לוותר על החלומות שלהם.

רוזה פארקס - האישה שסירבה לוותר על מקומה

רוזה פארקס הייתה אישה אפרו-אמריקאית שחיה בתקופה שבה הייתה אפליה קשה נגד שחורים בארצות הברית. ב-1955, כשנסעה באוטובוס בעיר מונטגומרי, סירבה לקום ולפנות את מקומה לנוסע לבן, כפי שדרשו החוקים הגזעניים של אותה תקופה. היא נעצרה בגלל סירובה, אבל המעשה האמיץ שלה הצית מחאה גדולה נגד אפליה. רוזה סבלה מאפליה כפולה - גם כאישה וגם כשחורה. היא איבדה את עבודתה, קיבלה איומים על חייה, ונכל זאת המשיכה להיאבק. המאבק שלה עזר לשנות את החוקים המפלים בארצות הברית והפך אותה לסמל במאבק לשוויון זכויות.